

REPORTATGE

PERDUTS EN LA CIUTAT. LA VIDA URBANA A LES COL·LECCIONS DE L'IVAM

GLÒRIA JOVÉ MONCLÚS. **Universitat de Lleida**

Del 18 de maig de 2016 al 18 de juny de 2017, els habitants i els transeünts de la ciutat de València ens hem pogut *perdre* en multitud de ciutats a les quals ens convida aquesta exposició comissariada per José Miguel Cortés.

En paraules del comissari, la idea central d'aquesta exposició és mostrar un ampli nombre d'obres que ens permeten conèixer les múltiples visions, els espais i la gran quantitat d'existències humanes que han conformat la vida a les ciutats, en l'últim segle, a través de les obres de la col·lecció de l'IVAM. La col·lecció de l'IVAM, enriquida amb la cessió dels fons de Cal Cego i Juan Redón, alberga una importantíssima obra focalitzada en allò que signifiquen les experiències urbanes. Tot i així, en aquesta exposició no es pretén donar una visió completa de la vida urbana, sinó incidir en les visions més subjectives, convidant al visitant a parar atenció als detalls aparentment insignificants. D'aquesta manera el comissari ens convida a fer un «passeig» o fins i tot una «deriva» entre les obres com un recorregut on les múltiples visions personals s'amunteguen i confonen, es juxtaposen i acumulen o es superposen, es complementen o fins i tot es contradiuen. Ens convida a perdre'ns en la ciutat de manera deliberada per a descobrir noves maneres d'experimentar-la, en definitiva, es tracta de recuperar la capacitat de perdre'ns i de descobrir la nostra pròpia ciutat. I poder viure com d'inesgotable pot arribar a ser una col·lecció d'art, font inestimable de nous projectes.

I així ha esdevingut, ja que el fet que l'exposició *Perduts en la ciutat* haja estat durant un llarg període de temps en el museu, ens ha permès establir múltiples lectures a les nostres anades i tornades de l'exposició, amb els diferents públics amb els quals hem traçat narracions distintes. En aquesta crònica es mostren algunes de les narracions construïdes de

forma polifònica amb les persones que conjuntament ens hem «perdut en la ciutat» de l'IVAM.

Imatge 1. Frontal de la façana de l'IVAM.

Primer encontre

Façana frontal, just a sobre de la porta principal d'entrada al museu podem veure un vinil amb format pancarta, amb la imatge *Metròpolis* de Paul Citroën de 1923 que anuncia l'exposició *Perduts en la ciutat*.

Dotze vidrieres de la façana de l'IVAM mostren l'obra. Em suggereix una mena de fotomuntatge del propi fotomuntatge que l'artista va fer per plasmar la percepció que tenia de la gran ciutat. Esdevé una impactant composició carregada d'un esperit de ruptura no només amb la manera d'entendre la vida ciutadana, sinó també de com representar-la, com un collage producte de l'atzar, més que com un pla coherent i ordenat. Amb aquest fotomuntatge l'artista ens mostra una visió de la ciutat on es barregen fragments del passat i del present, i on es rebutja la distinció entre ficció i no ficció o entre fantasia i realitat per donar pas a una ciutat visionària que sols existeix a la ment del seu creador.

El fotomuntatge *Metròpolis* està format per un conjunt d'edificis d'una ciutat imaginària on gratacels, ponts, estacions i botigues de tot tipus s'apilen, se superposen, s'imbriquen i es fusionen els uns damunt dels altres. La major part dels fragments dels edificis corres-

ponen a les dues ciutats culturalment i arquitectònica més significatives de l'època: Berlín i Nova York. Però el resultat de la fusió és una orbe confusa que conforma una ciutat imaginària, que modifica també la perspectiva, i situa l'espectador des d'una mirada aèria que transforma els vianants en punts negres que esdevenen insignificants.

Ens situem a la part exterior de l'IVAM i ens topem amb una imatge gegant amb les paraules perduts en la ciutat. El primer que em ve a la ment és, quantes vegades ens hem perdut per la ciutat? Quantes vegades hem descobert coses noves? «La ciutat amaga moltes coses interessants que només podràs descobrir si t'hi endinses», afirmaven els estudiants per a futurs mestres.

Per poder visualitzar l'obra *Metròpolis* a la façana de l'IVAM cal que alcem el cap i quan alcem el cap sovint la boca ens queda mig oberta. Aquest gest senzill, quotidià, però necessari quan vols mirar i veure alguna cosa que està per damunt del teu angle de visió horitzontal, ens provoca i ens invita a submergir-nos en la primera sala de l'exposició, que alberga un conjunt d'obres que fan referència a la *Fascinació per la metròpolis*, obres que capten per mitjà de la fotografia i altres tècniques moltes perspectives distintes i que es focalitzen amb rètols i propaganda i es fan ressò de les dinàmiques socials que han tingut lloc en les ciutats, com magistralment plasmaren l'Equipo Crònica en el *Panfleto* de 1973.

Després de realitzar aquest gest per visionar la pancarta i llegir les paraules «Perduts en la ciutat», i abans d'entrar al museu, proposem que cadascú dibuixi allò que els representa la ciutat.

Segon encontre

Entrem al museu, pugem les escales, enfront i just abans d'entrar a l'exposició es pot veure el revers dels vinils. L'estructura de vidre de l'espai permet que la llum els travesse, de manera que es pot llegir el títol de l'exposició a l'inrevés com si d'una transferència es tractara; es crea un joc juxtaposicional entre allò que podem veure en un primer pla i allò que podem arribar a veure més enllà.

Imatge 2. Imatge de la ciutat de València des de l'interior de l'IVAM.

Les dotze vidrieres permeten que els vinils transparents ens mostren part de la ciutat de València, fet que ens provoca a la retina una barreja d'imatges de la metròpolis imaginada per Citroën el 1923 amb imatges de la ciutat de València de 2017. L'antic asil de Sant Joan Baptista i alguns blocs de pisos es fonen amb els edificis de l'obra. Els cotxes que circulen pel carrer Guillem de Castro per un moment irrompen a l'avinguda que Citroën va projectar enmig de la seua laberíntica composició, es creuen i avancen a cotxes que pertanyen a un altre temps, i que només es poden contemplar, de manera estàtica, en algun museu de l'automòbil o, excepcionalment, en les carrers amb motiu d'esdeveniments especials o festivals de cotxes antics.

He de reconèixer que la primera vegada que vaig pujar les escales de l'interior de l'IVAM i vaig veure la vidriera que em permetia observar part de la ciutat de València des d'una altra perspectiva, des d'altres finestres i *a través d'una obra d'art* plasmada en vinils, vaig experimentar l'efecte *uau*. Aquesta disposició fa que abans d'entrar a l'espai que alberga l'exposició ja puguem *experienciar* com l'art ens permet rellegir des de l'aquí i l'ara els nostres contextos, els nostres espais, les nostres relacions, les nostres vides, en definitiva, ens permet expandir el coneixement i enriquir el nostre esdevenir humà.

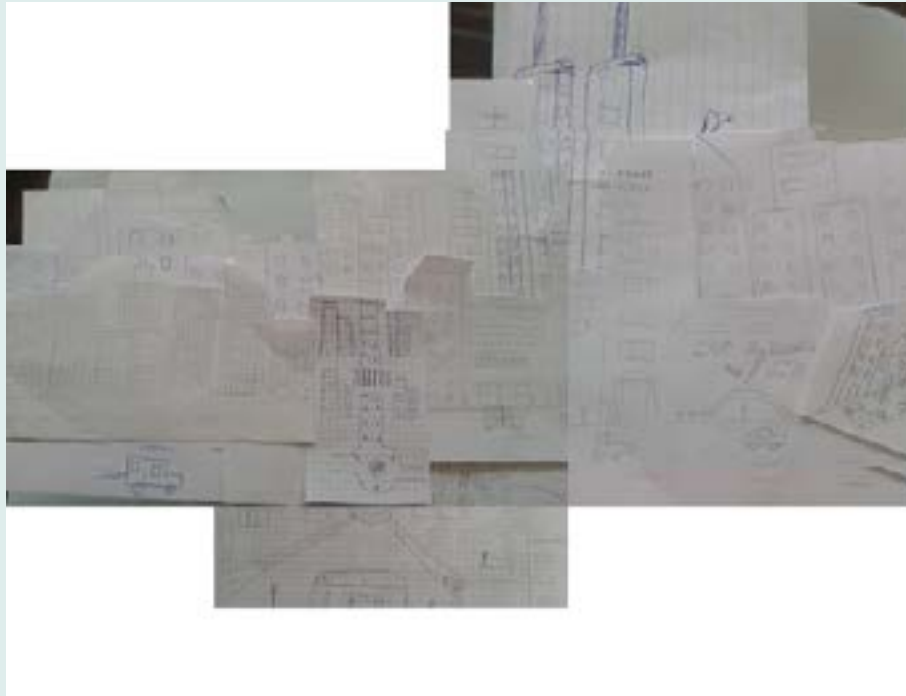

Imatge 3. Imatge de la ciutat de València des de l'interior de l'IVAM.

La intervenció en l'entrada i el seu revers parlen per si mateixes. Aporten noves perspectives, i estableixen ponts entre obra d'art i vida, entre espai del museu i el seu espai a la ciutat, entre el present i el passat, entre el dins i el fora, ens permeten contemplar l'exterior des de dins del museu i veure més enllà de les obres que estan en les parets i en l'espai museístic. Amb tots els grups hem descrit allò que veiem a través de la fotocomposició de Citroën; moltes observacions i matisacions distintes. Amb tots els grups hem mirat a través dels vinils en diferents moments del dia observant com la llum provoca canvis i observem que aquests canvis de llum condicionen allò que podem veure de forma juxtaposada, fet que ens permet apropar-nos a la realitat per capes sempre en funció de les nostres experiències, vivències i coneixements.

I quins coneixements tenim de la ciutat? Quines imatges mentals som capaços de representar de la ciutat? Quins referents tenim per a la construcció de ciutat?

La major part de les persones plasmen una ciutat amb edificis molt rectangulars plens de finestres, alguns cotxes, carrers, algun arbre, amb pocs espais públics per a l'oci, i una ciutat no habitada on la humanitat no hi queda representada.

Imatge 4. Fotomuntatge dels dibuixos fets de la ciutat abans d'entrar a l'exposició de l'IVAM.

Aquest fet ens empeny a iniciar la visita amb *Multituds diverses*. Gran sala, plena d'obres d'art que durant dècades han donat veu i han volgut fer visibles a diferents col·lectius segregats de la societat. Des del feminisme i l'alliberació sexual, l'ecologisme, el pacifisme, els moviments gais i lèsbics, de defensa de drets humans... s'han realitzat obres de gran format la disposició de les quals en la sala fa que la *diferència* quede *hiperbolitzada*. L'experiència amb tots els grups ha evidenciat que l'obra que passa més desapercibuda a primer cop d'ull és la de Hans-Peter Feldmann, *100 years*, de 1997, tot i estar formada per 100 fotografies corresponents a persones de 0 anys fins a 100 anys. Els personatges que apareixen a l'obra ens emmirallen i això ens ajuda a prendre consciència que encara no vivim la diversitat com una realitat des de la creença i la vivència que cada ésser viu és únic i irrepetible. Les persones fotografiades en l'obra de Feldman passen més desapercibudes que les fotografiades per Boris Mikhailov, o per Carles Congost, o per Del Lagrace Volcano, o per Txomin Badiola, o per Miquel Trillo. Sovint encara entenem i identifiquem allò «divers», com allò que és més diferent, oblidant que la diversitat és una realitat i que la diferència

és sempre socialment construïda. L'obra de Feldmann ens transporta al curt documental *Cabezas parlantes* de 1980, de Krzysztof Kieslowski, i al *remake* fet el 2016 per Juan Vicente Córdoba, *Cabezas habladoras*, guanyador del Goya al millor curt documental. En aquests treballs es realitzen entrevistes a persones entre 1 i 100 anys amb preguntes com ara: qui ets, què esperes de la vida, és a dir, que t'agradaria? La dona centenària de *Cabezas habladoras* afirma: «*Me gusta la humanidad, que seamos todos humanos*».

I per a compartir aquest desig d'humanitat, de viure la diversitat com una realitat i de la necessitat de la descoberta de «l'altre» i del desig d'alteritat, ens submergim en la lectura de poemes d'Antonio Machado seleccionats per Paco Rodrigo, poeta i professor a Florida Universitària, amb diàleg amb les obres presents a la sala, cultivant l'art d'extraïar-nos i poder-nos perdre per trobar nous camins.

IV

«*Mas busca en tu espejo al otro,
al otro que va contigo*».

XL

«*Los ojos por los que suspiras,
sábelo bien,
los ojos en que te mires
son ojos porque te ven*».

XV

«*Busca a tu complementario
que marcha siempre contigo
y suele ser tu contrario*».

Provocarem unencontre especial amb l'obra de Douglas Gordon *Self-portrait of You+Me* (Boris Karloff) de 2006. Es tracta del retrat

de l'artista William Henry Pratt, conegut com Boris Karloff, protagonista de moltes pel·lícules de terror i immortalitzat com el monstre de Frankenstein en el film *Frankenstein* de 1931, en *La novia de Frankenstein* de 1935 i en *El hijo de Frankenstein* de 1939. L'artista ha desenvolupat una obra en la qual, a partir del cinema i la fotografia, posa l'espectador en una situació de redefinició constant i de replantejament continu. Sovint pren el mirall com a principal referència ja que per a ell qualsevol imatge té el seu oposat. En aquest cas, ens mostra un rostre al qual sembla que li hagen segellat els ulls i la boca amb un mirall, de manera que quan el mires hi veus el teu propi reflex.

Imatge 5. Els ulls de Laia Fernández, professora de la Universitat de Lleida, s'hi reflectien.

I de les *Multituds diverses* transitem cap a la cerca de l'obra de Juan Manuel Ballester present en *Paisatges globals*, on representa espais buits de museus, alguns en procés d'ampliació, com una forma de generar interrogants i de debatre sobre el significat i la funcionalitat d'aquests en relació al conjunt de la societat. La sala i les obres que hi són presents ens inviten a experimentar el *sense of place*, relacionat amb allò que proposava la psicogeografia per estudiar els efectes que els espais provocaven sobre el comportament afectiu de les persones. Els *no llocs* o llocs de trànsit peculiars i insòlits com mostra l'obra d'Alicia Framis del Metro Châtelet de París *Metro with a cemetery*, de 1999, amb la incorporació dels difunts al cor de la ciutat i sense desterrar-los a cementeris, lluny de la vida quotidiana, cerquen l'equilibri entre la vida i la mort per no esdevenir *Orbes despullades*. Despullades de gent? Despullades de vida? Com són els espais on vivim? Pots desplaçar-te metres i metres per la ciutat on vius, amb cotxe o a peu, i només veure estructures inertes?

I d'aquests espais transitem a les *Ciutats imaginades*, on l'obra de Charles Simonds *Sin título*, de 2003, ens porta a uns habitacles de fang (Dwellings) fantàstics habitats per gent petita (*little people*) que es nodreixen de la seua energia i sorgeix del procés que l'artista va fer quan es va cobrir de fang, convertint el seu cos en terra. Hibridació entre cultura i natura? Les primeres Dwellings les va realitzar en els carrers del Soho als anys 70, incrustades en els seus murs i finestres. Eren ciutats dintre de les ciutats sotmeses a l'abandó i a la destrucció, de manera que els seus habitants es veien obligats a un nomadisme continu que guarda relació amb les pèrdues d'arrels que caracteritza la contemporaneïtat. Simonds sempre buscava la relació amb el context, l'espectador i l'entorn urbà com es recull en el material filmat *Dwellings 1972*.

I per anar avançant cap a imaginar-nos i concretar ciutats distintes, cal fer un treball de deconstruccions tal i com se'ns proposa en *Deconstruint la ciutat* on les obres permeten mostrar les interconnexions entre l'home de les ciutats i els seus objectes, la brossa que genera, l'entorn, la història, el futur. *Arte Vivo* d'Alberto Greco ens mostra com assenyalar amb el dit (*dito*) i dota a contextos i situacions d'un valor imprevisit i susceptible a convertir-se en obres d'art. A què donem importància en les ciutats? En què ens fixem? I fem alguna cosa per a que hi milloren les nostres formes de vida?

Hem realitzat aquestes i d'altres *Deambulacions urbanes* a la cerca d'altres troballes com amb els *Espais banals*, on l'obra d'Edward Ruscha *Every Building on the Sunset Strip*, de 1966, mostra l'*esteriotipada* i banal arquitectura de la ciutat de Los Angeles sense presència de l'ésser humà. Altres troballes amb *Mons estranys* on les diferents obres reflexionen sobre la condició existencial de la humanitat respecte al progrés tecnològic, i altres troballes que ens permet submergir-nos en *Arquitectures de la por* on la disciplina i el control condicionen les formes de vida humana. Tots aquests *Múltiples encontres* ens han permès aprendre amb les obres d'art i expandir el nostre coneixement per tal de prendre consciència de quines són les nostres formes de vida i com hem construït i construïm la societat en la qual vivim. Prendre consciència, emancipar-nos, passar a l'acció i millorar la nostra condició humana, això es pretén.

Mostrem el dibuix de la ciutat que va fer Eduard Güell, estudiant futur mestre de la Universitat de Lleida, el d'abans d'entrar a l'IVAM i el de després de la visita.

*Imatge 6. Dibuix de la ciutat previ entrar a l'IVAM, i dibuix de la ciutat després de l'experiència amb *Perduts en la ciutat*.*

Eduard ens diu:

Perduts en la ciutat em crea unes expectatives sobre allò que es veu en qual-sevol ciutat a ull nu, a primer cop, a primer cop d'ull...

Edificis són els que formen les ciutats, els que donen la vida a les poblacions, en els quals la vida, la natura i les persones s'hi apoderen.

Però després de veure l'exposició tot canvia i m'adone que no són els edificis els que haurien de protagonitzar les ciutats, sinó les persones que s'edifiquen i s'escampen per tot arreu, de mil maneres diferents i totes diferents entre elles.

D'aquí sorgeix el meu segon dibuix en el qual realment predomina la diversitat de les persones en la ciutat traslladada als mil i un edificis diferents.

L'*infraordinari* de la ciutat és qui la viu, i no són els edificis, sinó les persones que viuen allí.

Per tant, estem perduts en la ciutat o nosaltres som la ciutat?

Per finalitzar mostrem l'esdevenir d'alguns d'aquests processos que s'han generat:

En formació inicial. Al setembre de 2016 estudiants futurs mestres de Florida Universitària i professorat vam visitar l'exposició. Després de la visita, Jordi Rodrigo, Inés Garcia, Isabel García, Ana Benavente, Raquel Villalba i Maria Bermúdez van construir la seua ciutat a partir d'edi-

ficis i espais significatius dels seus pobles i ciutats amb l'objectiu de mostrar la diversitat dels seus territoris. El seu fotomuntatge ens mostra una visió de la ciutat on es barregen fragments del passat i del present, que reflecteix la diversitat de les seues ciutats i on es rebutja la distinció entre ficció i no ficció o entre fantasia i realitat per donar pas a una ciutat visionària que sols existeix a la ment dels seus creadors. Al febrer de 2017, retornaren a l'exposició conjuntament amb l'estudiantat futur mestre de la Universitat de Lleida per continuar generant coneixement amb la creació de diàleg entre l'obra de Citroën i la seua creació.

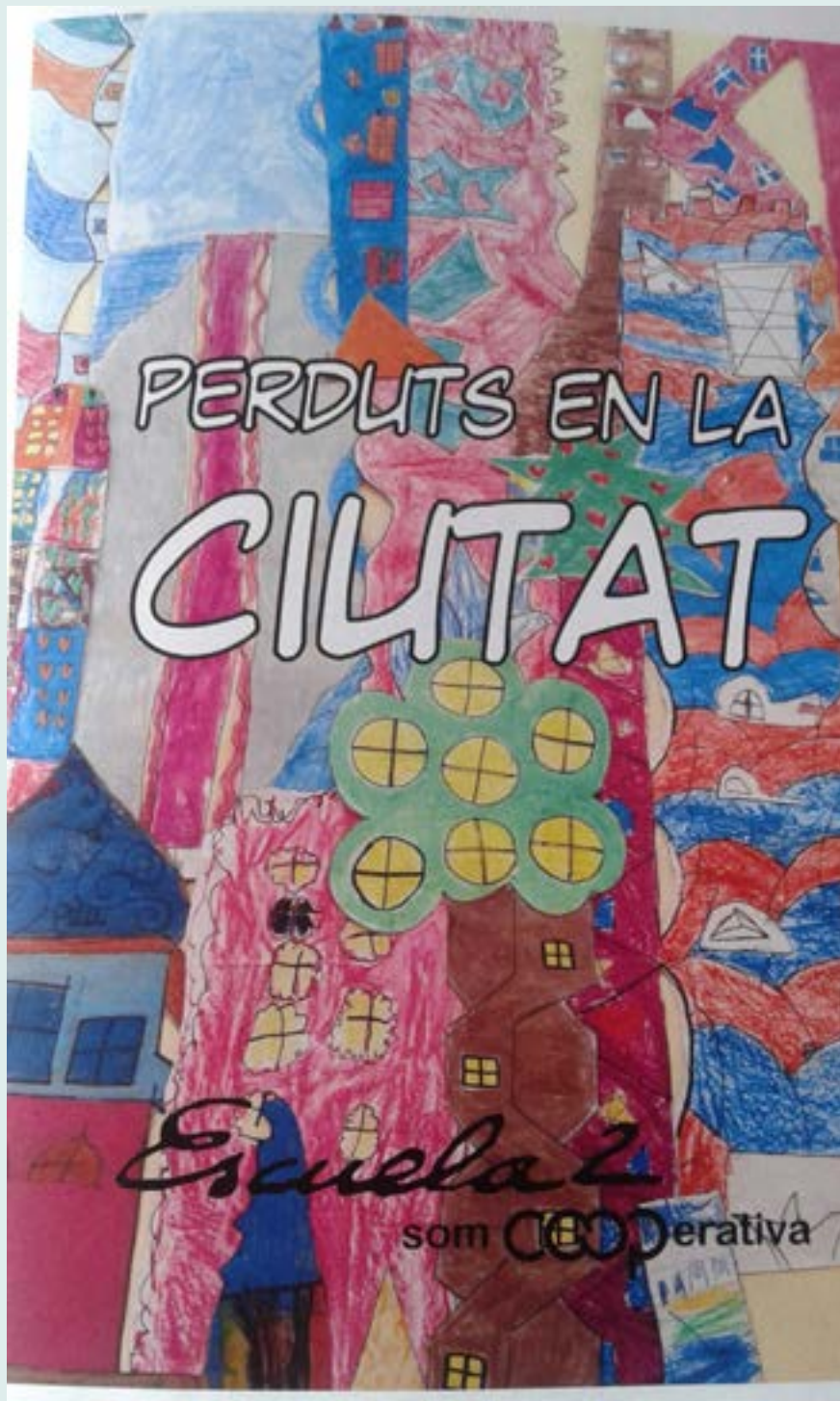
Imatge 7. Fotomuntatge realitzat per l'estudiantat futur mestre de Florida Universitària. Foto realitzada per Laia Fernández.

Actualment, l'estudiantat futur mestre està en contextos escolars en diferents pobles o ciutats. És estudiantat que ha fet *derives* per la ciutat de Lleida i pels seus pobles i ciutats perquè com afirma Walter Benjamin: «Perdre's en la ciutat és quelcom que requereix de formació».

Cal que ens preguntem: quins espais i llocs són significatius per cadascú de nosaltres? Coneixem el nostre entorn? Coneixem el nostre patrimoni? Quina es la nostra relació amb aquests espais i llocs? Com a mestres som capaços de perdre'ns en la ciutat i deixar que ens sorprenga? Com a mestres som capaços de crear les condicions perquè la ciutat ens parle i ens permeta expandir el coneixement i prendre consciència de les nostres formes de vida, per tal de millorar-les?

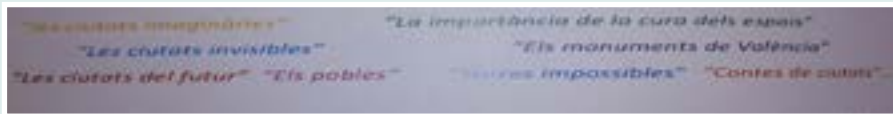
En formació contínua. Escuela 2, escola cooperativa de València, inicia un procés de reflexió que suposa aprendre al voltant de l'art des

d'una mirada global i que vaja més enllà del que entenem per educació artística. Amb tot el claustre de professorat vam visitar l'exposició i vam aprendre les possibilitats que ens oferia per al desenvolupament curricular i professional.

Iniciaren el projecte amb la visita de tota l'escola a l'exposició *Perduts en la ciutat* de l'IVAM. Durant tot el curs els xiquets i xiquetes de l'escola, el professorat i la comunitat educativa estan aprenent a partir d'aquesta exposició. Com cada any, al març, a Escuela 2 té lloc la festa de la falla. Aquest curs la falla representa una part del procés d'aprenentatge i representa i suma la diversitat d'algunes de les manifestacions artístiques que han sorgit de cadascun dels projectes:

Projectes que continuen fins al 3 i 4 de juny on tota la comunitat educativa d'Escuela 2 compartirà amb la ciutat de València les seues experiències, vivències i aprenentatges en l'espai de l'IVAM. Ens convidaran a «perdre'ns en altres ciutats» per tal de trobar entre tots nous camins.

Sense deixar de banda el caràcter més poètic dels dadaistes i dels surrealistes amb el *flâneur* com a protagonista quan es perdien per la ciutat, nosaltres ens hem volgut perdre des del compromís polític que practicaven els situacionistes. Influenciats per Lefevre, afirmaven que l'important és que aquestes «derives» ens permeten intervenir en el fenomen urbà amb el propòsit d'aconseguir una profunda transformació de la quotidianeïtat.

